

Gezocht: biologische melkveehouders

De markt voor biologische zuivel groeit. Misschien liggen er ook wel kansen voor u! Heeft u wel eens overwogen om 'biologisch te gaan'? Wat komt er eigenlijk kijken bij omschakeling? En hoe langt duurt het voor uw investering is terugverdiend? Dit BioKennisbericht helpt melkveehouders op weg bij omschakeling naar de biologische productiewijze. Want voor wie wil, zijn er genoeg mogelijkheden!

Waarom omschakelen?

Wereldwijd is de omzet van biologische producten sinds 2001 verdubbeld. De Nederlandse markt voor biologische producten is de afgelopen jaren ook flink gegroeid; gemiddeld met 15% per jaar. In Nederland is er een tekort aan biologische melk, waardoor er bijvoorbeeld minder Nederlandse biologische kaas wordt geproduceerd dan verkocht zou kunnen worden. In 2008 was 4,3% van alle zuivel die in Nederland verkocht werd van biologische oorsprong (3,9% in 2007). Biologische kaas en boter hadden een marktaandeel van 1,6%. De totale omzet van biologische zuivel bedroeg 103 miljoen euro. De melkprijs van biologische melk is hoger dan die van gangbare melk. Uit marktperspectief biedt biologisch dus zeker kansen. In Nederland zijn momenteel ongeveer 350 biologische melkveehouders actief.

Geiten en schapen

Er zijn circa 70 biologische geitenhouderijen in Nederland. De meeste geitenmelk wordt gebruikt voor de kaasmakerij en bijna alle Nederlandse geitenkaas wordt geëxporteerd. De biologische melkschapenhouderij omvat zo'n 15 bedrijven.

Wat is dat eigenlijk: Biologisch?

De term 'biologische landbouw' is wettelijk vastgelegd in een aantal EU-verordeningen. Deze verordeningen hebben betrekking op de productie en etikettering van biologische producten. Een biologisch landbouwproduct moet aan een heel aantal eisen voldoen ten aanzien van productiewijze. Alle biologische boeren moeten zich laten certificeren en

→ Ambitie

In 2013 wil de biologische zuivel- en rundveessector een toppositie qua duurzaamheid hebben en tegelijkertijd een goed rendement leveren voor alle schakels in de keten. Speerpunten voor de Productwerkgroep zuivel en rundveevlees zijn: de onderscheidendheid van de producten; een duurzame productiewijze; de relatie met de consument; smaak en voedingswaarde van de producten; kringlopen sluiten; robuuste dieren met natuurlijkere leefwijzen en gedrag en een passende productprijs voor iedereen in de keten.

Lopend onderzoek

- Gezondheidseffecten biologische zuivel
- Echt Overijssel!
- Voeding biologisch melkvee
- 100% biologische input – mestbenutting
- Biofokkerij, biologische landschapsoe
- Familiekudde
- Weerstand van melkvee
- Natuurlijk gezond
- Biogeit
- Bioschaap

Biokennisberichten

Biokennisberichten beschrijven de resultaten uit onderzoek voor de praktijk. Recente biokennisberichten Zuivel en Rundveevlees beschreven:

- Antibiotica-vrij produceren (#11 en #3)
- Biologische fokkerij (#12 en #9)
- Mineralen en vruchtbaarheid (#14)

Binnenkort verschijnen berichten over:

- Voeding
- Diergezondheid

Kijk op www.biokennis.nl voor alle reeds verschenen berichten. U kunt zich daar ook abonneren.

controleren. In Nederland is de Stichting SKAL verantwoordelijk voor die certificering en controle. Als een bedrijf door SKAL is gecertificeerd, is het gerechtigd om het EKO-keurmerk te gebruiken op de producten.

Er zijn veel verschillende termen in omloop, die verwarrend kunnen zijn. Zo gaat biologisch-dynamische landbouw (BD) verder dan puur biologische landbouw; de antroposofische filosofie speelt een grote rol in de productie. BD-producten worden gecertificeerd met het Demeter keurmerk. In deze brochure gaan we niet verder op biologisch-dynamische landbouw in, maar beperken we ons tot de biologische productiewijze.

In de biologische landbouw is behoud van het organische stofgehalte en de bodemvruchtbaarheid belangrijk. Kunstmest wordt niet gebruikt. Vaak worden vlinderbloemigen ingezet om extra stikstof in de grond te brengen. Met name in de akkerbouw en groenteteelt, maar ook in de melkveehouderij betekent een omschakeling naar biologisch vaak dat er minder machinaal gedaan kan worden en dat er meer manuren nodig zijn. Biologische bedrijven werken zo veel mogelijk met bedrijfseigen middelen, om de kringlopen gesloten te houden. Ook zien we steeds vaker samenwerkingsverbanden; bijvoorbeeld de uitwisseling van mest en veevoer tussen een biologische akkerbouwer en een biologische veehouder

die bij elkaar in de buurt wonen.

Dieren moeten in de biologische productie de mogelijkheid hebben om 'dierspecifiek gedrag' te vertonen; stallen en omgeving moeten dus diervriendelijk zijn ingericht. Omdat in de biologische landbouw slechts beperkt antibiotica zijn toegestaan, is het van groot belang om met robuuste dieren te werken. Dit kan betekenen dat u op een ander ras moet overschakelen. De biologische fokkerij staat nog in de kinderschoenen al komen de eerste biologische fokstieren nu langzamerhand beschikbaar.

Past biologisch bij mij?

De biologische werkwijze is anders dan de gangbare. Dat biedt een uitdaging voor omschakelende ondernemers. Als u graag innovatief bezig bent en als de biologische werkwijze u aanspreekt, kan omschakelen iets voor u zijn. De sector is nog volop in ontwikkeling en dat biedt mogelijkheden voor ondernemers met visie. De nadruk op dierwelzijn, het sluiten van kringlopen, grondgebondenheid, natuurlijke gezondheid en robuuste rassen spreekt veel ondernemers aan. Biologisch is minder geschikt voor bedrijven die weinig eigen grond hebben of in een afbouwende fase zitten. Relatief veel biologische bedrijven zijn gemengde of verbrede bedrijven. Voordat u gaat omschakelen is het verstandig om informatie te verzamelen bij bijvoorbeeld bestaande biologische ondernemers, een gespecialiseerde bedrijfs-

adviseur of bij instanties zoals SKAL en Biologica. Denkt u er vooral ook over na of de biologische productiewijze bij u persoonlijk past en bij uw gezin en uw bedrijf.

Aandachtspunten zijn:

- Bedrijfsfase – Heeft u onlangs geïnvesteerd? Denkt u na over overname of afbouwen? Loopt het huidige bedrijf goed?
- Ondernemerschap – Houdt u van een uitdaging? Heeft u nu plezier in uw werk? Houdt u van het agrarisch handwerk? Vindt u het leuk om met personeel te werken?
- Liquiditeit – Kunt u het hoofd boven water houden tijdens de omschakelingen?
- Afzet – Kunt u bij dezelfde afnemer blijven? Biedt deze een toeslag voor producten in omschakeling en voor biologische producten? Weet u bij wie u anders terecht kunt?
- Kennis – Weet u genoeg over de biologische productiewijze en is op uw bedrijf voldoende vakmanschap in huis?
- Veestapel – Kan uw vee de omschakeling aan? Welke rassen heeft u nu op het bedrijf?
- Persoonlijkheid – Past 'biologisch' bij u?

Omschakelen in stappen

Omschakelen naar de biologische productiewijze gaat in fasen. Hieronder staan de verschillende stappen kort op een rijtje.

Stap 1 - Afzet

Informeer bij uw huidige afnemer naar de mogelijkheden. Is er een wachtlijst voor biologische melk? Wanneer kunt u gaan leveren? Moet u van afnemer veranderen?

Stap 2 – Skal

Vraag het informatiepakket aan bij Skal, vul het aanmeldingsformulier in en betaal de bijdrage. Skal stuurt een bevestiging en maakt een afspraak voor controle. De controleur neemt de situatie op. De omschakelperiode van 24 maanden begint vanaf een door u en door Skal vastgesteld tijdstip.

Stap 3 – Omschakeling

Tijdens de omschakelperiode moeten de regels voor biologische productie worden toegepast, maar kunnen de producten nog niet als biologisch worden verkocht.

De omschakeling kan beginnen op het moment dat de laatste bespuiting of bemesting met kunstmest is uitgevoerd of op het moment dat de dieren voor het laatste een niet-biologische behandeling of voeding hebben gekregen. Voor grond en grasland is de omschakelperiode 24 maanden, voor melkvee 6 maanden en voor vleesvee 12 maanden. Voor de rundveehouderij betekent dit dat eerst de grond en het grasland beginnen met omschakelen en daarna pas het vee.

Voedergewassen anders dan gras, *gezaaid of gepland* vanaf 24 maanden na de startdatum, kunnen worden verkocht of gevoerd als "biologisch". Gras en voedergewassen, *geoogst* tussen 12 en 24 maanden na de startdatum, kunnen worden verhandeld of gevoerd als "geproduceerd tijdens omschakeling".

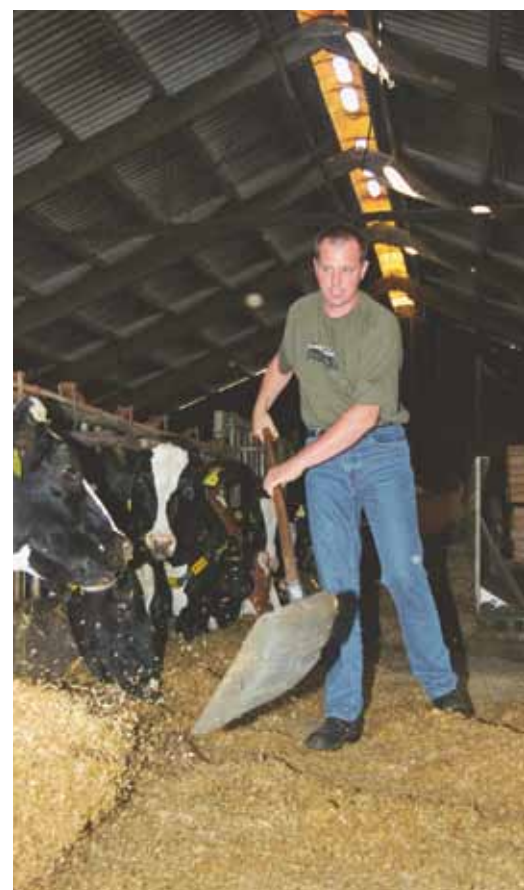
Omschakelen van het vee betekent dat aan de huisvestingsvoorwaarden wordt voldaan én dat een biologisch rantsoen wordt verstrekt. Vee mag omschakelen in

het tweede jaar van de omschakeling van de grond: het gras en de voedergewassen worden namelijk beschouwd als "voer in omschakeling". Voer in omschakeling mag onbeperkt worden opgevoerd aan het vee in omschakeling.

Bij aanvang van de omschakeling van de dieren mogen er geen voorraden gangbaar voer op het bedrijf aanwezig zijn. Dit om de kans van vermenging van gangbaar en biologisch voer uit te sluiten. Vee in omschakeling mag géén gangbaar voer krijgen. Tevens moet bij aanvang van de omschakeling van de dieren ook aan de andere voorwaarden van de biologische productiemethode worden voldaan (huisvesting, behandelingen, etc).

Stap 4 – Biologisch

Na de omschakelperiodes van de grond en de dieren is het bedrijf volledig biologisch. Alle bedrijfshandelingen moeten voldoen aan de biologische productieregels en alle producten mogen als biologisch worden verkocht.

Omschakelschema's voor melkveehouderijen

Er zijn meerdere tijdschema's mogelijk voor het omschakelen van een melkveehouderij.

Mogelijkheid 1: Het melkvee wordt omgeschakeld in de laatste zes maanden van de omschakelingsperiode van de grond. Startdatum van omschakelen van de grond is 1 april. De nummers verwijzen naar het aantal maanden van de omschakelingsperiode van de grond. Levering van biologische producten is mogelijk na 24 maanden.

Apr	Mei	Jun	Jul	Aug	Sep	Okt	Nov	Dec	Jan	Feb	Mrt	Apr	Mei	Jun	Jul	Aug	Sep	Okt	Nov	Dec	Jan	Feb	Mrt	Apr	Mei	Jun
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24			
Veestapel gangbaar												Veestapel gangbaar						Veestapel in omschakeling						Veestapel biologisch		
Gangbaar ruwvoer						Gangbaar ruwvoer (kuil)						Ruwvoer in omschakeling						Ruwvoer in omschakeling + aangekocht biologisch ruwvoer						Biologisch ruwvoer		
Gangbaar krachtvoer												Gangbaar krachtvoer						Biologisch krachtvoer						Biologisch krachtvoer		

Mogelijkheid 2: Het melkvee wordt omgeschakeld in de eerste helft van het tweede omschakeljaar van de grond. Omschakelen van het vee mag beginnen op elk tijdstip ná 12 maanden omschakelen van de grond. Startdatum van omschakelen van de grond is 1 april. De nummers verwijzen naar het aantal maanden van de omschakelingsperiode van de grond. Levering van biologische producten is mogelijk na 18 maanden.

Apr	Mei	Jun	Jul	Aug	Sep	Okt	Nov	Dec	Jan	Feb	Mrt	Apr	Mei	Jun	Jul	Aug	Sep	Okt	Nov	Dec	Jan	Feb	Mrt	Apr	Mei	Jun
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24			
Veestapel gangbaar												Veestapel in omschakeling						Veestapel biologisch						Veestapel biologisch		
Gangbaar ruwvoer						Gangbaar ruwvoer (kuil)						Ruwvoer in omschakeling						Ruwvoer in omschakeling + aangekocht biologisch ruwvoer						Biologisch ruwvoer		
Gangbaar krachtvoer												Biologisch krachtvoer												Biologisch krachtvoer		

Bodemvruchtbaarheid

Klaver

In de biologische landbouw zijn de mogelijkheden om de bodemvruchtbaarheid te sturen beperkt. Het weidebeheer van de biologische melkveehouder is gericht op het behalen van een maximale productie uit gras en klaver. Klavers spelen een belangrijke rol bij de stikstofvoorziening, omdat het gebruik van kunstmest in de biologische landbouw niet is toegestaan. Per jaar kunnen klavers 50 tot 150 kilo stikstof per hectare vastleggen. Ook hebben klavers een gunstig effect op de smakelijkheid en verteerbaarheid van het ruwvoer.

Groenbemesters

Als u zelf maïs of ander veevoer verbouwt, moet u goed nadenken over de rotatie van de gewassen op de percelen. Ook zijn groenbemesters tijdens de braakperiodes belangrijk. Er zijn verschillende groenbemesters mogelijk; denk bijvoorbeeld aan luzerne.

Mest

Een biologisch bedrijf is aangewezen op de (biologische) organische mest die op het bedrijf wordt geproduceerd en op de (biologische) mest die wordt aangevoerd van derden. Het gehalte aan organische stof in de bodem dient op zijn minst gehandhaafd te blijven en zal in veel gevallen, zeker in de beginfase van omschakeling, verhoogd moeten worden. Organische stof zorgt voor een goede bodemstructuur, vochthoudend vermogen en vochtnalevering. Organische mest van biologische veehouders is gewild bij biologische akkerbouwers. De biologische sector wil op termijn naar 100% biologische mest. Diverse proeven laten zien dat eenmaal omgeschakelde graslanden ook met minder organische mest de bodemvruchtbaarheid kunnen behouden. De biologische melkveehouder zou zijn mest dan te gelde kunnen maken.

Meer informatie en links

www.skal.nl

Wet- en regelgeving en aanmelden als biologisch ondernemer.

www.ltonoord.nl en www.zlto.nl

LTO Noord en ZLTO hebben meerdere in biologische landbouw gespecialiseerde adviseurs.

www.bioconnect.nl

In Nederland zijn diverse studiegroepen actief. Meer informatie: edith.finke@wur.nl

www.biokennis.nl

Praktisch toepasbare kennis uit het biologisch onderzoek. Kijk onder het kopje 'Biokennisberichten' voor meer brochures.

www.biologischondernemen.nl

Informatie over omschakelen, een stappenplan, praktische rekenvoorbeelden en saldo's.

Het doel van Bioconnect is het verder ontwikkelen en versterken van de biologische landbouw sector door het initiëren en uitvoeren van onderzoeksprojecten. In Bioconnect werken ondernemers (van boer tot winkelvloer) samen met onderwijs- en onderzoeksinstellingen en adviesorganisaties en dit leidt tot een vraagstuurde aanpak die uniek is in Europa.

Het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit is financier van de onderzoeksprojecten.

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Wageningen UR (University & Research centre) en het Louis Bolk Instituut zijn de uitvoerders van het onderzoek. Op dit moment zijn dit voor de biologische landbouwsector zo'n 140 onderzoeksprojecten.

LTO Noord Advies past de kennis over biologische landbouw toe op bedrijfsniveau.

Contact

Han Swienink, LTO Noord Advies
e-mail: JBSwienink@ltonoordadvies.nl

Eindredactie / Vormgeving / Productie
Wageningen UR, Communication Services
e-mail: redactie.biokennis@wur.nl
telefoon: 0317 486 370